

Kommenttipuheenvuoro Oulujoen vesistöalueen vesistövisiosta – ARVOVESI -hankkeen loppuseminaari 19.4.2023, Oulu - Hanna Halmeenpää, Suomen luonnonsuojeluliitto

Arvoisat kuulijat,

Visiotyön pyrkimys on ollut erilaisten näkemysten ja tavoitteiden yhteensovittaminen yhteisesti hyväksytyihin toimenpide-ehdotuksiin. On tehty selvityksiä, jotka ovat tuottaneet lisää tietoa vesien tilasta ja maankäytöstä, kalakannoista ja niiden hoidosta sekä vesivoimatuotannosta ja aluetaloudesta Oulujoella. On tunnistettu vesistöalueen tilaan ja käyttöön vaikuttavia merkittävimpiä tekijöitä ja arvioitu tulevaisuuden kehitysnäkymiä.

Vision lopputuloksena onkin suuri joukko tavoitteita ja toimenpiteitä. Keskeinen havainto on, että paljon SEURATAAN, SELVITETÄÄN, TUTKITAAN, KEHITETÄÄN, PYRITÄÄN, JATKETAAN, PARANNETAAN ja TARVITTAESSA TARKENNETAAN TARKASTELUJA.

Seuraavaksi kysymys kuuluukin, milloin PÄÄTETÄÄN, TOIMITAAN ja TOTEUTETAAN Oulujoen vesistöalueen ekologisen tilan selkeään paranemiseen johtavia toimenpiteitä?

On myös kysyttävä, ovatko konkreettiset, merkittävästi vesistön ekologista tilaa parantavat toimet vasta PIDEMMÄN aikavälin toimenpide-ehdotuksia? Kuinka pitkä tämä pidempi aikaväli siinä tapauksessa on?

Kun huomioidaan vesivoimarakentamisen ja valuma-alueiden maankäytön, kuten voimakkaiden metsäojitusten ja turvetuotannon jo hyvin pitkään jatkunut vesien ekologista tilaa merkittävästi heikentävä vaikutus - nykyiseen säädöspohjaan, valtakunnallisiin strategioihin ja yhteiskunnalliseen tahtotilaan peilaten toimenpiteitä on lupa odottaa pikaisesti.

Luke arvioi tämän hankkeen osana juuri valmistuneessa Oulujoen vesistöalueen kalastonhoidon kehittämistä koskevassa raportissaan, että mikäli Oulujoen pääuoman kaikkien voimalaitosten yhteyteen toteutetaan luonnonmukaiset kalatiet ja lisäksi vanhat uomat sekä Merikosken säännöstelypadon alapuolinen alue kunnostetaan lisääntymisalueiksi, voisi pääuoma tuottaa noin 30 000 vaelluspoikasta jokisuuhun ja näistä noin 2000 aikuista kutukalaa voisi palata takaisin kutualueilleen merivaelluksen jälkeen.

Yhteistä visiota ja konsensusta toimenpiteistä ja niiden aikataulusta vaelluskalojen elinolosuhteiden parantamiseksi tässä hankkeessa ei kuitenkaan olla saavutettu. Ei ole yhteistä tahtotilaa, intressit ovat osin erisuuntaisia. Juuri tästä syystä Luonnonsuojeluliiton mukana olleet Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun piirijärjestöt sekä vaelluskalojen asiaan keskittynyt Villilohi ry ja Pelastetaan vaelluskalat ry ovat irtisanoutuneet Oulujoen vesistövisiosta (tähän linkki piirien ym tiedotteeseen: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid0Rmo9as6waCB1ibDH9kNT9o9SJvENkUcTKx91fVXfxtxL3i6PW2bzxtgZRSFKh5sul&id=100064719846497).

Yksi on kuitenkin selvää ja erityisen tärkeää muistaa visiohankkeiden yhteydessä. Vesialueiden hyvän ekologisen tilan tavoittelu ei riipu yhteistyöryhmistä tai niiden visioista. Se on Suomea velvoittava tavoite lainsäädäntöpohjaisesti. Euroopan unionin komissio on Suomea tästä jo huomauttanut.

Ekologisen hyvän tilan vaatimia toimenpiteitä kirjataan lakisääteisesti laadittaviin vesienhoitosuunnitelmiin ja mikäli olosuhteiden, kuten uuden tiedon ja tutkimuksen suhteen olennaisten muutosten johdosta voidaan todeta esimerkiksi voimalaitosten vanhojen vesitalouslupien ja kalatalousvelvoitteiden epätarkoituksenmukaisuus ja toimimattomuus, on asiassa vastuullisen kalatalousviranomaisen tehtävä laittaa tarvittavat muutokset vireille.

Näin päästään kohti tavoitetta, vesien hyvää ekologista tilaa eri intressitahojen tahtotiloista ja sitoutumisasteista riippumatta kestävästi ja oikeudenmukaisesti, myös korjausliikkeiden aiheuttamien kustannusten osalta. Tätä toimintaperiaatetta Suomen luonnonsuojeluliitto kannattaa.

Se, mitä tapahtuu säädöspohjaisen viranomaistyön ulkopuolella vapaaehtoistoimin, on merkittävää silloin, jos oivalletaan tuhannen taalan paikka toimia edelläkävijänä, jarruttamisen sijaan. Oulujoen vesistöissä Luonnonsuojeluliitto haluaa rohkaista vakavaraista ja valtio-omisteista eli meidän kaikkien

yhteistä Fortumia pohtimaan, olisiko suuren ja mahtavan mahdollista näyttää esimerkkiä valtakunnallisesti ja nostaa merkittäviä, vaikuttavia vaellusyhteyksiä ja ympäristövirtaamia palauttavilla toimilla itsensä biodiversiteettitoimijana kärkeen ja ottaa tämä edelläkävijäyys yhtiön strategiseksi valtiksi!

Hyvin ajankohtaista, näin huhtikuun loppupuolella on kiinnittää huomiota myös Oulujoen vesistöissä vuosikymmeniä jatkuneeseen säännöstelyyn ja sen aiheuttamiin haittoihin luonnon monimuotoisuudelle, mitä visiointi ei riittävästi tuo esille.

Lintujen pesimäaikaisen turvan vaatimuksia Oulujärven rannoilla ja saarilla tulee Suomea sitovan lintudirektiivin mukaisesti parantaa. Lintujen pesiä ja munia ei saa hävittää ja vahingoittaa, eikä lintuja tahallisesti häiritä erityisesti lisääntymisen ja poikasten kasvatuksen aikana. Tästä ei ole EU-oikeuden mukaisesti poikkeusta esim. metsätaloudelle tai vesitaloudelle. Lintujen pesiä kuitenkin tuhoutuu säännöstelyn vuoksi Oulujärvellä joka kevät.

Säännöstelyn haitallista seurausta on myös se, että erällä jokiosuuksilla jää vuosittain kuivilleen suuri määrä simpukoita, joita linnut käyvät syömässä. Mm. Emäjoesta on vieläpä löydetty ainakin joitakin vanhoja erittäin uhanalaisen jokihelmisimpukan eli raakun yksilöitä populaation tilatutkimusten yhteydessä. Vaikka Emäjoki rakennettiin raakun rauhoittamisen, vuoden 1955 jälkeen, ja poikkeuslupa rauhoitettujen raakkujen keräämiseen ja avaamiseen annettiin, niin tyhjentävästi niitä ei kerätty ja kokonaan sukupuuttoon tapettu. Vielä ei ole liian myöhäistä.

Kansallisen lainsäädäntökehityksen ollessa murroksessa liian myöhäistä korjausliikkeiden tekemiseen ei ole myöskään vesivoimayhtiöillä, kuten Oulun energialla ja Fortumilla. Juuri nyt teillä on oiva mahdollisuus toimia edelläkävijänä – Luonnonsuojeluliitto haluaa kannustaa ja tarjoaa kaiken yhteistyönsä eteenpäin vievien toimenpiteiden toteuttamisen ja vesivoimaa koskevan ekologisen murroksen toteuttamiseen!